

Olvassuk Jézussal a Bibliát

1. A parancsolatok summája (Mt 22,34-40)

Bibliánk első része, amelyet mi Ószövetségnek vagy Ótestamentumnak nevezünk, volt a Názáreti Jézus Bibliája. Belőle idézett beszédeiben és vitáiban, de még a kereszten függve is egy zsoltárvers volt utolsó szavai egyike. Feltételezhetjük tehát, hogy otthonosan mozgott az Ószövetség gondolat- és szellemvilágában. Megfigyeljük, hogy mit és hogyan idézett belőle és hogy mindazt hogyan értelmezte. Talán ezzel egy lépéssel még közelebb kerülünk az ő jobb megismeréséhez. Valamint segítségünkre lehet abban is, hogy hogyan kell olvasnunk, nekünk, mai keresztényeknek az Ószövetséget.

1.

Három evangélista tudósít arról, hogy a nagy vagy legfőbb parancsolat felől kérdezték Jézust farizeusok. Mi most Máté beszámolójával foglalkozunk, mert a másik kettő ezt a kérdést más összefüggésben tárgyalja. Mint olyan sokszor, itt is vizsgáztatni szerette volna Jézust egy farizeuscsoport, amely főfeladatának tartotta a nép Isten tetszése szerinti életvitelre való nevelését. Ennek egyik legfőbb alapja, az isteni törvény komolyan vétele a mindennapi életben. Gyanakodva figyelték hát, hogy Jézus is komolyan veszi-e a törvényt, no meg azt is, hogy nem akarja-e mintegy kiszorítani őket ebből a maguk-vállalta feladatból? Egyik szószólójuk tehát sietve éppen ezzel a legfontosabb kérdéssel hozakodott elő: hogy vélekedik a galileai próféta a tóráról, a zsidó emberek egész életét, a legapróbb részletekig meghatározó isteni törvényről? Más szóval: Mit hisz Istenről?

A kérdés bonyolult és erre már maguknak a farizeusoknak is sokféle válasza volt. A hagyomány kialakulása folyamán megkülönböztették például a törvényeket a tiltásoktól: 248 parancs és 365 tiltás adta meg minden zsidó istenes életvitelének kereteit. Ám ezek betartása is kétarcú volt: egyrészt különbséget tettek a nehezebbek és a könnyebbek között, másrészt „aki valamennyi törvényt megtartja, de akár csak egy ellen vét is, az valamennyi ellen vétkezett“ – volt az uralkodó nézet, ahogy azt Jakab levelében is olvashatjuk (Jk 2,10). Nem hiába vetette egyszer szemükre Jézus, hogy „tizedet adtok a mentából, a kaporból és a köményből, de elhagytátok mindazt, ami a törvényben ezeknél fontosabb: az igazságos ítéletet, az irgalmasságot és hűséget, pedig ezeket kellene cselekedni és azokat sem elhagyni“ (Mt 23,23).

A farizeusi gyanú nem volt tehát alaptalan: ha most kimondatják vele, hogy melyik a nagy, tehát az összes többinél fontosabb, akkor nyert ügyük van: Jézus osztályoz, értékkel, tehát a törvény megrontója! Ez lenne a tiltás megsértése: a törvényhez semmit hozzátenni, de abból elvenni se szabad (5 Móz 13,1). Mindez persze távol állt Jézustól! A hegyi beszédben ezt határozott élességgel így fogalmazta meg: „...amíg az ég és a föld el nem múlik, egy ióta vagy egy vessző sem vész el a törvényből...“ (Mt 5,18-19).

Talán nem árt, ha itt közbeiktatjuk saját tapasztalatainkat. Nyilvánvaló, hogy „modern“ társadalmaink – ha még egyáltalán – az isteni parancsolatoknak alig is biztosítanak teret. Az egyéni, de a kollektív életszemlélet atomjaira bontja az egységet és azok mindegyike magának az öntörvényűséget követeli. Előszeretettel beszélünk a gazdasági vagy pénzügyi világ sajátosságos és semmi más által nem befolyásolható öntörvényeiről, nem is szólva a lazaságról, amellyel egyéni életünkben kezeljük a tíz parancsolat érvényét. Világos, hogy fontosnak tartjuk a *ne ölj!* parancsát, de már inkább vesszük félvállról a felebarát jó hírnevének megvédését. Pénz-uralta hálózataink túlteszik magukat a felebarát kiuzsorázása tiltásán, no és adott körülmények között mennyire hatályon kívülre helyezük a más házasságába való betörés tiltását.

S ami még súlyosabb: kereszténységünk, amely – végső soron az istenkérdésen alapul – erről szinte megfeledkezve pusztán etikummá, sőt morálissá esett vissza, elannyira, hogy Isten léte vagy nemléte kérdése teljesen a háttérbe szorult. Nem az a benyomásunk, hogy az értelmünkre korlátozzuk a döntést, amelynek viszont a mindennapi életünkre semmi hatása nincsen?

2.

Igen figyelemre méltó Jézus azonnali válasza: szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szivedből... amelyen több szempontból is érdemes elgondolkodni. A legelső, ami feltűnik, hogy ez a mondat így n e m szerepel a tíz törvény között. Ott az egy Isten a néppel kötött szerződése értelmében a maga részéről megfogalmazott követelményeket közli. Ezeket lehet parancsoló módban érteni – ne tedd! illetve ezt tedd! – de akár feltételesen is: mivel én vagyok a te Istened, te ezeket meg ezeket nem teszed. Csak amikor a szövetségkötő Isten „bemutatkozik“, derül ki, hogy ezt ő, a szerető Isten kívánja. Ő igéri, hogy „akik szeretnek engem“, azokkal bánik irgalmasan.

Jézus, anélkül, hogy bármelyik parancsot kiemelte volna, azt az összekötő kapcsolatot „fedezte fel“, amely nélkül az egész fellegvár lenne. Hangsúlyozta, hogy itt a szerződő feleket elsősorban nem r e n d s z a b á l y o z ó, hanem s z e r e t ő Isten beszél. Törvényével sem tesz mást, mint „verbuvál“ a maga ügyében és szeretete viszonzását várja el azoktól, akiket ő szeret. „Mi azért szeretünk, mert ő előbb szeretett minket“ – írta lelkesen az apostol (1 Jn 4,19). Jézus tehát az e r e d e t e k r e nyúlt vissza, amikor így foglalta össze a törvényt. Nem úgy, hogy például követelte volna a tóra össze parancsának maradéktalan betartását. Kicsit költőiesen úgy is mondhatnánk, hogy kihallotta a szigorú paragrafusokból a mögöttük dobogó, szerető szív verését. Nem tévedett hát Pál apostol amikor Rómába ezt írta: „A szeretet a törvény betöltése“ (Rm 13,10).

Ma is hadilábon állunk az Isten törvényeivel. Sokan ütköznek meg azok merevségén és kíméletlen követelésein. Kibúvóként a kihívásuk elől sokan veszik igénybe a mottót: a parancsok arra valók, hogy megszegjék őket... S valószínűleg csak igen kevesen merik a merev követelések, szabályoknak számító felkiáltós mondatok mögé tekintést, mert ott a Jézus által hirdetett Istent kellene felfedezniük. Aki nem ellenünk irányuló, hanem az életünk sikerültét szavatoló irányelveket adott. S ezeket féltőn szerető szíve diktálta. Így látta ezt Jézus.

Amikor a középkor végére már annyira megmerevedett, parancsok és tiltások tömegével bástyázta körül magát a keresztény egyház, szinte forradalminak számított, ahogy Luther a tíz parancsolat mindegyikének magyarázatát ezzel a mondattal kezdte: „Istent mindennél jobban kell f é l n ü n k és s z e r e t n ü n k ...“ Igaz, hogy a zsidóságból is lehet ehhez hasonló mondatokat idézni, de azokban távolról sem található meg az a következetesség, amely annyira jellemzi a reformátor szavait.

Jézus tehát az Ószövetségre visszanyúlva, sohasem hozzáfűzött magyarázatokra épített, hanem kereste Isten őseredeti szándékát.

3.

Ne tévesszen meg bennünket, hogy Jézusnak ez a mondata nem kevesebb, mint nyolcszor fordul elő Mózes 5. könyvében. Kérdés tehát, hogy Jézus innen vette volna át egyszerűen? Ez nem valószínű. Két nagy különbség van ugyanis ezek és Jézus fogalmazása között.

Az első: Mózes 5. könyvében ennek a mondatnak „bevezetése“ is van, mégpedig így: „Hallj meg Izrael, az ÚR a mi Istenünk egyedül az ÚR“. Azt pedig meglehetősen biztonságosan tudjuk, hogy ez a könyv olyan korból származik, amikor a zsidó nép csak nehezen tudott ellenállni az idegen istenek vallása nagy kísértéseinek. Szerkesztői kettős céllal dolgoztak: egyrészt el kellett határolódnia az idegen istenektől, másrészt erősíteni kellett az egy Istenben való hitet. Ezért kellett az ilyen markáns

megfogalmazás, amelyet nyugodtan akár hitvallásnak is nevezhetünk: „Halld meg, Izrael, a mi Istenünk **egyedül** az Úr!“ Kutatók csaknem egybehangzó véleménye szerint 5 Móz tulajdonképpen istentiszteleti prédikációk gyűjteménye és nem csoda, ha ezekben többször ismétlődik meg az akkor – és különben a zsidóság számára ma is – nagyon fontos mondat! Amit azzal is nyomatékosítottak, hogy minden felnőttnek naponként kellett többször ismételnie. Jézus és kora már más időben zajlott, s bár az egy-isten hitet mindig is veszély fenyegette a környező népek vallásai részéről, a vitahelyzetben itt másról volt szó, mint az ezektől való elhatárolódásról.

A másik: Jézus a törvénytudónak adott válaszát kibővítette, amennyiben az Isten szeretete mellé a felebarát szeretetét is hozzákapcsolta. Még pedig azzal, hogy „a második hasonló ehhez“, ti. az elsőhöz. Vagyis az egy Isten helyes tisztelete mellé egyenrangúnak jelentette be az embertestvér szeretetét is. 5 Mózesben hiába keresnénk ennek ilyen szoros összekapcsolását. 3 Móz 19-ben ugyan a „10 parancsolat követelményei“ között olvasható ez a mondat: „Szeresd felebarátodat, mint magadat“. Ám az egész fejezet vörös fonala a „honfitársról“ szól, azaz – ma így mondanánk – belterjes, zsidóságon belül érvényes minden itteni parancs. Bár későbbi zsidó kutatók gyakran hangsúlyozták ennek egyetemes érvényét, de ezt csak korlátozottan lehet bizonyítani.

Hogy Jézus a hitvallást elhagyta és az Isten és az ember szeretetét összekötötte és a kettő így lett a „nagy“ parancsolat, az világosan mutatja szándékát. Szeretni Istent csak teljes szívből, lélekből és értelemről szabad, ez az érem elengedhetetlen egyik oldala. De annak másik oldala is van, amelyen a felebarát szeretete áll és így e g y és e g é s z az érme. Amit egy további megfigyelés még csak jobban aláhúzhat: tudjuk, hogy Jézus egész működése alatt milyen elsőbbséget adott a szeretet kérdésének, s azt milyen magától értetődően terjeszti ki rokonon, honfitársan, baráton túlra, s hogy ebbe még az ellenség is belefért. „Szeressétek ellenségeiteket és imádkozzatok üldözőitekért“ (Mt 5,44).

A szeretet határtalanságát hirdette meg Jézus, mert hagyományokon áttörve, az eredetileg szerető Isten valóságára hivatkozni. Azért mondhatjuk örömmel, hogy így a maga radikalitásában értette az Isten tiszteletét. Faji, nemzeti és egyéb érdekeken felüli elkötelezettséget vállal az, aki Ura nyomában Istenhez tartozónak vallja magát. S ezt felemásan nem teheti, csak teljes szívből, lélekből és elméből. Ebben van biztosított helye az embertestvérnek is.

Kifogynánk az időből, ha felsorolnánk mindazokat a kísérleteinket, amelyekkel kitérni szeretnénk Jézus i l y e n ószövetség-értelmezése elől. A sok képmutatást, amely az „egy-Isten-hívő“-nél felfuvalkodottságban nyilvánul meg. Vagy a magas szellemiségbe burkolódzó „humanizmus“ álságát, amely az embertársat Teremtője gyökereitől kívánja elvágni. Mindez hiábavaló és egyik sem hivatkozhat Jézusra.

Erre a jézusi elkötelezettségre emlékeztetve írta János apostol egyik levelében: „Azt a parancsolatot kaptuk tőle, hogy aki szereti Istent, szeresse a testvérét is“ (1 Jn 4,21) és a magyarázók ezt fűzték ehhez: „E két parancsolattól függ az egész törvény és a próféták.“

Ez az írásértelmező Jézus világos tükre. Hogy látom benne magamat? Ámen

Gémes István